

Jolanta Karbowniczek

Akademia Ignatianum w Krakowie (Polska)

ORCID: 0000-0003-4746-3814

**Kultura a rodzaje zagrożeń społecznych
występujących w wybranej grupie badawczej
w środowisku wiejskim – raport z badań**

**Culture and types of social threats
occurring in a selected research group in a rural environment
– research report**

Abstrakt

W artykule przedstawiono charakter i rozmiar form kultury, oddziałujących na zmniejszenie lub likwidację zagrożeń społecznych wśród mieszkańców środowiska wiejskiego – gminy Wierzbica. Skupiono uwagę na tych działaniach kultury, które przyczyniają się do przeciwdziałania zagrożeniom społecznym, a co za tym idzie zwiększają aktywność kulturalną respondentów badanej gminy. Dokonano analizy aspektów kultury oraz ich oddziaływań na mieszkańców obszarów zagrożonych społecznie. Badania empiryczne potwierdziły istnienie zależności między uczestnictwem w kulturze a występującymi zagrożeniami społecznymi wśród badanej grupy. Zgromadzone dane dały możliwość dokonania próby oceny uczestnictwa w kulturze mieszkańców gminy Wierzbica, ich zainteresowań preferencji i oczekiwań z tym związanych. Indywidualna diagnoza zagrożeń społecznych i ich skutków pozwoliła na określenie uwarunkowań uczestnictwa w kulturze. Określono również zakres pomocy socjalnej dotyczącej zagrożeń społecznych.

Słowa kluczowe: *kultura, zagrożenia społeczne, środowisko wiejskie.*

Abstract

The article presents the nature and size of culture forms that reduce or eliminate social threats among the inhabitants of the rural environment – the Wierzbica Commune. Attention was focused on those cultural activities that contribute to counteracting social threats, and thus increase the cultural activity of respondents of the surveyed commune. The aspects of culture and their impact on the inhabitants of socially endangered areas were analyzed. Empirical research has confirmed the existence of a relationship between participation in culture and the existing social threats among the studied group. The collected data made it possible to make an attempt to assess the participation in the culture of the inhabitants of the Wierzbica Commune, their interests, preferences and related expectations. Individual diagnosis of social threats and their effects allowed to define the conditions of participation in culture. The scope of social assistance related to social threats was also defined.

Key words: *culture, social threats, rural environment.*

Wprowadzenie

Zmiana kulturowa, jaka nastąpiła w Polsce w wyniku przemian rozpoczętych w 1989 roku musiała wywołać wielkie zaskoczenie i niepokój towarzyszący tak głębokim przekształceniom. Przejście od realnego socjalizmu do społeczeństwa demokratyczno-liberalnego wiązało się z wieloma normatywnymi przekształceniami, często o niemalże rewolucyjnym charakterze. Jednocześnie zostało mocno ograniczone bezpieczeństwo socjalne społeczeństwa. Jego aktywność i udział w kulturze były sterowane odgórnie, co zaowocowało tym, że współcześnie jednostki nie potrafią oddolnie animować własnej aktywności w zakresie korzystania z dóbr kultury.

Konsekwencje życia w warunkach ciągłej zmiany niosły i niosą dalej za sobą wiele niebezpieczeństw oraz zagrożeń społecznych. Zagrożenia te z kolei są zjawiskami złożonymi, wymagającymi kompetentnej wiedzy oraz uwzględnienia wyników badań empirycznych z zakresu psychologii, socjologii, pracy socjalnej, resocjalizacji i innych dziedzin, aby skutecznie wspierać innych. Bez wątplenia można stwierdzić, że kultura oddziałuje na indywidualne postawy i zachowania jednostki. Formy kultury natomiast wpływają na zmiany społeczne, których celem jest przeciwdziałanie zagrożeniom społecznym. Największym problemem społecznym jest bezrobocie, które ogranicza i w negatywny sposób modyfikuje plany życiowe młodych obywateli w badanym środowisku wiejskim. Dotyczy to nie tylko sfery ekonomicznej,

ale również równowagi psychicznej, której zaburzenie może doprowadzić do nieodwracalnej degradacji oraz spotęgowania zjawiska ubóstwa i biedy. Bezrobocie powoduje powstanie obaw związanych z zapewnieniem miejsca do życia dla siebie i swojej rodziny. Jednostki w dobie bezrobocia stają się bezradne, zagubione, nie potrafią odnaleźć się w dzisiejszej rzeczywistości.

Efektywne rozwiązanie problemów natury społecznej uzależnione jest od zaangażowania i współpracy osób bezpośrednio dotkniętych tym zjawiskiem. Tego typu sytuacja często zmusza młodych ludzi do emigracji zarobkowej w kierunku większych aglomeracji miejskich i innych Państw Świata. Mieszkańcy badanego środowiska wiejskiego borykają się z bardzo poważnymi zagrożeniami społecznymi. Zadaniem gminy jest zapewnienie pomocy w rozwiązywaniu tych problemów. Niepokojącym zjawiskiem jest rozszerzanie się zagrożeń społecznych na coraz to większe grupy ludzi oraz na młodsze pokolenia, które muszą mieć perspektywy, aby zadbać o swoją przyszłość. Do najważniejszych zagrożeń społecznych występujących na terenie objętym badaniami zalicza się: bezrobocie, korzystanie z zasiłków socjalnych, niskie zarobki. Czynniki te są ze sobą ściśle powiązane. Bezrobocie wiąże się z obniżeniem stopy życia rodziny i jej poszczególnych członków. Społeczeństwo badanej gminy ubożeje. Osoby i rodziny długotrwale bezrobotne, o niskich zarobkach i uzależnione od pomocy społecznej, tracą umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, przyjmują postawę bierności i wyuczonej niezaradności życiowej.

W efekcie długotrwałego bycia biednym i bezrobotnym tworzą się wzorce zachowań przekazywane z pokolenia na pokolenie, utrwalane w formie specyficznego stylu życia, tak zwanej kultury ubóstwa. Bieda ma charakter indywidualny oraz społeczny. Bezrobocie z kolei jest jednym z najpoważniejszych i bardzo negatywnych zjawisk społecznych. Brak zatrudnienia to czynnik powodujący występowanie wielu zagrożeń społecznych. Trudno przecenić, jakie negatywne skutki powoduje z racji tego, że dotyka także rodzin osób pozostających w stosunku pracy. Nie można zaprzeczyć stwierdzeniu, iż ubóstwo dotyczy większości, a bezpośrednio tych osób, które według powszechnie przyjętych kryteriów są uznawane za ubogie, ale także i za takie się uważają. Pośrednio dotyka wszystkich – przez świadomość, że ludzie biedni oraz potrzebujący pomocy żyją obok nas.

Na co dzień spotykamy się z osobami, które bezpośrednio doświadczają problemów zagrożeń społecznych. Coraz częściej zdarzają się sytuacje, że rodzice proszą o pomoc, sygnalizują potrzebę wsparcia ze strony szkoły, gminy, instytucji i państwa. Dostrzega się wyraźne podziały mieszkańców badanej gminy zarówno w wymiarze materialnym, społecznym jak i kulturalnym.

To właśnie bezrobocie i ubóstwo burzy klimat życia rodzinnego, oddziałując destrukcyjnie na funkcję rodziny, jako podstawowej komórki społecznej. Ogranicza i w negatywny sposób modyfikuje plany życiowe jej członków. Dotyczy to nie tylko sfery ekonomicznej, ale również osobowościowej oraz wzorców kulturowych.

Najbardziej niepokojącymi efektami globalizacji są uniformizacja i homogenizacja kultury obejmujące: język, modę, kulturę materialną, styl życia, uczestnictwo w ofercie medialnej. Wzory kulturowe przekazywane są, a może raczej rozprzestrzeniają się, przede wszystkim za pośrednictwem mediów. Sieć internetowa staje się coraz bardziej znaczącym środowiskiem wychowawczym i nieodłącznym elementem życia codziennego współczesnego człowieka. Osoby zainteresowane upowszechnianiem kultury powinny przede wszystkim mądrze trwać przy zasadach aksjologicznych, moralnych, estetycznych i językowych. Krzewienie własnych elementów kulturowych, wzmacnia tożsamość kulturową narodów. Ludzie bez poczucia miejsca, posiadane dziedzictwa, braku przywiązania do tradycji w danym kraju nie są w stanie umacniać swojej tożsamości. W sytuacjach zagrożeń społecznych niezbędna staje się pomoc wielu instytucji, których zadaniem jest wsparcie w przewyżnianiu problemów mieszkańców małych miejscowości, przy wykorzystaniu środków, możliwości własnych oraz społecznych.

Kultura a poziom zagrożeń społecznych

W edukacji kulturowej leży ogromny potencjał nie tylko wychowawczy, ale także poznawczy. Mówiąc o edukacji kulturowej należy pamiętać, że kultura cały czas się przeobraża. Trafnie ukazuje to Andrzej Tyszka (2004, s. 19) wskazując na to, że każde nowe pokolenie z odziedziczonej kultury coś traci, gubi lub porzuca. Wynika to z zaniechania lub świadomego odrzucenia. Jednocześnie każde pokolenie wydobywa ze swojego dziedzictwa preferowane i przydatne elementy, które są kontynuowane i pielęgnowane. Każde pokolenie dodaje do kultury także swój własny dorobek. Kultura oddziałuje zatem na życie i rozwój społeczny. Człowiek dzięki kulturze uczy się norm i wzorców akceptowanych w danym społeczeństwie, przechodzi proces socjalizacji i kształtowania osobowości jednostki. Kultura wskazuje na to, co jest godne uznania i naśladowania, ustanawia hierarchię wartości, określa wzory w architekturze, sztuce, muzyce. Dorobek kultury przekazywany jest kolejnym pokoleniom, dzięki czemu narody zachowują ciągłość i trwałość w czasie. Organizacja, treść, forma wykorzystania bogactwa kultury zależy od środowiska społecznego, w którym się wychowujemy, od działalności organizacji

społecznych i kulturalnych, instytucji kultywujących tradycje. Stopień zaangażowania ludności decyduje o spożytkowaniu kultury, o jej walorach wychowawczych i poznawczych. Żeby mówić o pozytywnym i wartościowym spędzaniu czasu wolnego z kulturą przez dzieci, młodzież, dorosłych trzeba przywiązać dużą uwagę do przygotowania i pozytywnego nastawienia ich do odbioru kultury przez rodzinę i szkołę. Formy spędzania czasu wolnego z kulturą powinny być tak atrakcyjne, aby nie poszukiwano form im przeciwnych. Chodzi nam tutaj głównie o patologiczne formy jego wypełniania. Wobec wszechogarniającej fali zagrożeń przemocą, agresją, uzależnieniami, przed wychowawcami rodzą się ogromne wyzwania. Należy zatem tak organizować czas wolny, aby w miarę możliwości powstrzymać tę falę. Jest to zadanie niełatwe, ale warto chronić młodych przed tym, aby nie podejmowali prób ryzykownego zachowania, aby nie wchodzili na drogę przestępczości, alkoholu, narkotyków, przemocy, aby nie stali się w przyszłości niewolnikami wirtualnego świata i do końca nie zatracili człowieczeństwa oraz pamiętali o podstawowych wartościach aksjologicznych: dobra, prawdy i piękna.

Wychowanie jako szansa minimalizacji zagrożeń społecznych

Proces wychowania człowieka odbywa się w określonych warunkach społeczno-politycznych. Takie czynniki jak zjawiska przyśpieszonej industrializacji, urbanizacji i związanych z nimi przekształceń społecznych wywierają wielki wpływ na życie poszczególnych jednostek. Polityka kulturalna stanowi ważne ogniwo w polityce społecznej – spełnia bowiem decydującą rolę w przeobrażaniu życia, kształtowaniu systemu wartości jednostki, wzbogacaniu jej wnętrza, a więc w działaniu na rzecz jakości egzystencji. W ostatnich latach obserwujemy kryzys wychowania w rodzinie i spadek autorytetu rodzicielskiego. Mają na to wpływ poglądy przekazywane w środkach masowego przekazu, w których przyznaje się rodzicom większe prawo do realizacji własnego szczęścia. Realizacja ról rodzicielskich jest uzależniona od wolności i autonomii rodziców, od ich egocentryzmu. (Jegier, 2013) Brak czasu i akceleracja rytmu życia, kult wartości materialnych, konsumpcyjny styl, pogoń za szczęściem osobistym, realizacja własnych celów i dążeń, a także bezrobocie wpływają negatywnie na wychowanie w rodzinie i powodują, że rodzice w niewystarczającym stopniu okazują uczucie oraz zainteresowanie sprawami dziecka. Często są nieobecni w jego życiu, ograniczają swoją rolę do zaspokojenia potrzeb materialnych i fizjologicznych. Dlatego za niezbędną uważam tutaj pedagogizację rodziców, której zadaniem jest kierowanie się w wychowaniu przede wszystkim wiedzą i umiejętnościami pedagogicznymi, normami,

wartościami, postawami, intuicją oraz tradycją. Istotna jest przede wszystkim świadomość własnej roli rodzicielskiej, znajomość potrzeb dziecka, stawianie jasnych celów wychowawczych, umiejętność nagradzania i karanie, interesowanie się jego sprawami oraz prawidłowy sposób okazywania uczuć. Partnerstwo i dialog są wyznacznikiem równości i współpracy pomiędzy ludźmi. Powinny więc stanowić elementarne ogniwo łączące dwie podmiotowe grupy: rodziców i nauczycieli. Czas wolny stanowi jeden z ważniejszych elementów składowych naszego życia codziennego. To źródło kreowania własnego rozwoju, w którym człowiek ma szansę na własną inwencję i twórczość, przekraczanie granic wtórności oraz schematyczności. Źle wykorzystany czas wolny może być przyczyną powstawania wielu zjawisk patologii społecznej. Brak odpowiednich wzorców postępowania często zachęca do próbowania „zakazanego owocu”, który odstępuje od przyjętych norm społecznych.

Uczestnictwo w kulturze i edukacja w wymiarze zagrożeń społecznych

Spółeczeństwo polskie jest wyraźnie podzielone zarówno w wymiarze materialnym, jak i społecznym, etnicznym oraz politycznym. Różne rodzaje wykluczenia powodują przesunięcie całych grup społecznych na marginesy społeczeństwa. Oznaczają bowiem izolację ze wspólnotowego uczestnictwa w takich zbiorowościach jak naród, społeczeństwo czy społeczność lokalna, izolację najczęściej wymuszoną bądź dobrowolną biedą, bezrobociem, religią czy odmiennym kolorem skóry.

Relatywnie nowymi formami wykluczenia są również poglądy polityczne oraz wątki biograficzne. Wszystko to osłabia potencjał społeczeństwa obywatelskiego, nasilając konflikty, kompleksy i zawiść. Utrwała się podział na „naszych” i „obcych”. Wykluczenie społeczne oznacza życie poza nawiasem praw i przywilejów społeczeństwa. Stanowi stratyfikacyjną cechę określonych zbiorowości, ukształtowaną przez miejsce w strukturze społecznej, przeszłe doświadczenie życiowe, oczekiwania i politykę władz. (Jarosz, 1984)

Wzory kulturowe przekazywane są najczęściej za pośrednictwem mediów, które stają się coraz bardziej znaczącym środowiskiem wychowawczym i nieodłącznym elementem życia codziennego współczesnych obywateli. Tymczasem przeobrażenia zachodzące przez kolejne lata w obrazie poglądów i opinii młodzieży, okazały się mniejsze niż się spodziewano. Były one mniej rewolucyjne niż rewolucja, która się dokonała w rzeczywistości. Młodzież jakby tej rewolucji nie zauważyła oraz zmiany roli społecznej w swoim życiu. Wydaje się, że w jej świadomości zmiana społeczna to nie tylko trau-

ma lub spodziewany sukces, a normalny element toczącej się codzienności w której żyje. (Przeclawska, Wiłkomirska, 2010, s. 27)

Zdaniem Anny Frindt (2005) nastolatków ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszarów wielkomiejskiej biedy charakteryzuje względnie duża ilość wolnego czasu, niskie aspiracje edukacyjne, brak głębszych zainteresowań, osłabienie więzi rodzinnych i nie mniejsze niż u innych pragnienie konsumpcyjne. Następstwa frustracji młodych osób zagrożonych wykluczeniem lub już wykluczonych są degradujące dla nich samych, mają często kryminogeny charakter, są też niekorzystne, a nawet zawstydzające dla demokratycznego społeczeństwa. Wolny czas to przede wszystkim rozwijanie zainteresowań, pasji, talentów, uzdolnień itp. Bardzo różnie kształtują się dążenia i cele wiejskiej grupy badawczej w zależności od potrzeb, możliwości, uwarunkowań środowiskowych czy też oceny aktualnej sytuacji. Widoczne jest nastawienie na bardziej konsumpcyjny tryb życia, polegający na dążeniu do uzyskania głębszych wartości, na uczestnictwie w szeroko pojętych dobrach kultury całego narodu. Jako kategoria ten tryb życia nie był znany w dawnej kulturze chłopskiej. Czas, niebędący czasem pracy został włączony do innych sfer życia i funkcjonował wraz z organizacją pracy, wyznaczoną warunkami przyrodniczymi oraz rodzinno-sąsiedzkimi stosunkami, życiem religijnym i jego instytucjami (obrzędy Bożego Narodzenia, Wielkanocne, odpusty, pielgrzymki itp.), zwyczajami oraz obyczajowością.

Współcześnie wszelkie formy życia wiejskiego ulegają bardzo głębokim przeobrażeniom. Prezentowane badania wiążą się z uzyskaniem informacji na temat rodzajów zachowania w czasie wolnym, form aktywności, najczęstszych i ulubionych sposobów jego spędzania oraz motywacji uczestnictwa w różnych imprezach. Dostępność instytucji kultury, możliwości rodziny w zakresie jego organizacji a także rozbudzone zainteresowania kulturalne, społeczne warunkują rodzaj i zakres aktywności.

Działania kulturalne i ich znaczenie w środowisku wiejskim

Tradycyjne formy i treści kultury uległy zanikowi lub znacznemu przeobrażeniu. Dzisiaj artystyczne treści kultury ludowej stanowią najbardziej atrakcyjne wartości dla teraźniejszego społeczeństwa. Zainteresowanie artystyczną kulturą ludową jest żywe i obejmuje takie dziedziny jak: sztuki plastyczne, rzemiosło i rękodzieło oraz różnego rodzaju treści folklorystyczne. Elementy kultury ludowej znajdują swoje odbicie w uroczystościach takich jak: wesela, pogrzeby, urodziny, obchody Świąt kościelnych, zwyczajach i obrzędach. W kulturze tej istotną rolę odgrywa taka wartość, jaką jest szacunek

chłopów do tradycji chłopskiej, narodowej i religijnej, silne przywiązanie do przeszłości rodzinnej wsi, regionu oraz kraju.

Żyjemy w czasach, w których zaczynamy dostrzegać niebezpieczeństwo cywilizacji. Kultura ludowa nie może być traktowana jako relikw, ma wartości godne do zachowania i wykorzystania dla tworzenia kształtów kultury współczesnej. Każda z istniejących na wsi współczesnej grup zawodowych reprezentuje inny stopień rozwoju zainteresowań, aspiracji oraz potrzeb. Inaczej wyglądają też domowe warunki uczestnictwa kulturalno-oświatowego oraz budżet czasu wolnego. Kształtujący się nowy wzór osobowy mieszkańca wsi, akceptuje uczestnictwo w kulturze ogólnonarodowej, uniwersalnej. Jest ono jedyną z cech unowocześniania stylu życia środowiska wsi, podnosi rangę pracy i zawodu rolnika. Emigracja edukacyjno-zarobkowa do większych miast, z którą mamy coraz częściej do czynienia, nie wpływa korzystnie na rozwój tożsamości mieszkańców wsi. Wielu z nich ulega fascynacji stylem i kulturą wielkomiejską, która wydaje się atrakcyjniejsza od propozycji wiejskich. Wpływa to niekorzystnie na stopień identyfikacji z regionem. Powstaje zatem silna potrzeba zaktywizowania środowisk wiejskich, które mogłyby podejmować działania oddolne, a tym samym stworzyć odpowiednie zaplecze kulturalne dla swoich mieszkańców.

Jeżeli chodzi o edukację kulturową to kluczowym jej zadaniem powinno być zachęcanie najmłodszych do uczestnictwa w zajęciach organizowanych w zamieszkiwanych miejscowościach. Ich celem byłoby kultywowanie rodzimych tradycji i zwyczajów, a także upowszechnianie wiedzy o najbliższym otoczeniu. Podkreślenie walorów najbliższego otoczenia, piękna własnej wsi i pokazanie tego dziecku, pozwala mu zupełnie inaczej postrzegać swoją miejscowość. W edukacji kulturowej leży ogromny potencjał nie tylko wychowawczy, ale przede wszystkim poznawczy. Ten profil kształcenia tworzy możliwości lepszego rozwoju i wyrównania szans wśród dzieci z obszarów wiejskich, a przede wszystkim pokazuje im, że każde miejsce na ziemi jest wartościowe, piękne i wyjątkowe.

Jedną z podstawowych jednostek terytorialnych, które realizują edukację kulturalną dla mieszkańców wsi jest gmina. Władze samorządów lokalnych gmin mają za zadanie stwarzanie miejsc krzewiących kulturę, a także sport. Tworzone są Gminne Ośrodki Kultury, Domy Kultury, Ośrodki Kultury i Sportu. Leksyka jest bardzo różna, ale cele w zasadzie podobne: ochrona dziedzictwa kulturowego, tworzenie i upowszechnianie kultury. Wszystko to zależy od założeń statutowych. Gminne Ośrodki Kultury jasno określają formy realizacji swoich celów, na przykład przez organizację imprez kulturalno-rekreacyjnych, czy spektakli, koncertów i wystaw. Bada-

na gmina poprzez pomoc finansową uzyskaną z funduszy Unii Europejskiej oraz Programu Integracji Społecznej wykorzystuje już istniejącą infrastrukturę w postaci Domów Ludowych, Klubów sportowych, Gminnego Ośrodka Kultury, Remiz Strażackich oraz szkolnych boisk.

Podstawy metodologiczne badań własnych

Zainteresowanie problematyką zagrożeń społecznych i uczestnictwa w kulturze mieszkańców środowiska wiejskiego stało się podstawą do podjęcia prezentowanych badań empirycznych. Myślę, że uzyskane wyniki i wysunięte rekomendacje wpłyną na politykę społeczną Gminy Wierzbica i jej działania oraz na organizację różnorodnych form pomocy osobom zagrożonym społecznie.

Badania empiryczne realizowane były w latach 2018-2020. Grupa reprezentatywna licząca 421 respondentów została dobrana celowo spośród osób mieszkających w charakteryzowanym środowisku wiejskim. Przedmiotem badań była analiza zagrożeń społecznych mieszkańców Wierzbicy oraz wykazanie, że aktywne uczestnictwo w kulturze stanowi skuteczną formę przeciwdziałania zagrożeniom społecznym.

Przystępując do badań postawiono cel główny, którym było określenie charakteru i rozmiaru form kultury, oddziałujących na zmniejszenie lub likwidację zagrożeń społecznych wśród mieszkańców Wierzbicy. Na podstawie celu głównego wyodrębniono cele: opisowo-wyjaśniający i eksploracyjny. Celem opisowo-wyjaśniającym było wyodrębnienie tych działań kultury, które przyczyniają się do przeciwdziałania zagrożeniom społecznym, a co za tym idzie zwiększają aktywność kulturalną mieszkańców Wierzbicy. Za cel eksploracyjny przyjęto analizę aspektów kultury oraz ich oddziaływań na mieszkańców obszarów zagrożonych społecznie.

Problem główny został zawarty w następującym pytaniu: W jaki sposób uczestnictwo w kulturze oddziałuje na przeciwdziałanie zagrożeniom społecznym? W oparciu o problem główny oraz o skutki zagrożenia społecznego, a także po wyodrębnieniu grup podatnych na zagrożenia społeczne zostały wyłonione problemy szczegółowe: W jaki sposób udział w kulturze przeciwdziała osobistym, ekonomicznym i społecznym skutkom zagrożenia społecznego? Jakie grupy podatne na zagrożenie społeczne biorą aktywny udział w kulturze? Czy polityka państwa i polityka lokalna animuje udział grup zagrożonych społecznie w kulturze? W jakim stopniu członkowie grup zagrożonych społecznie mają potrzebę udziału w kulturze? Jaki jest związek pomiędzy poprawą bytu ekonomicznego, społecznego a udziałem w kulturze?

Czy zagrożenia społeczne mieszkańców gminy Wierzbica decydują o formach uczestnictwa w kulturze?

Biorąc pod uwagę powyższe założenia w opracowanej publikacji wysunięta została następująca hipoteza główna: Udział w kulturze odgrywa istotną rolę w przeciwdziałaniu zagrożeniom społecznym. Do hipotezy głównej dobrano następujące hipotezy robocze: Zakłada się, że: udział w kulturze mieszkańców Wierzbicy oddziałuje na wszystkie sfery zagrożeń społecznych; grupy zagrożone społecznie mają mały udział w kulturze i nie widzą związku pomiędzy sytuacją, w której się znajdują a aktywnym w niej udziałem; aktywny udział w kulturze implikuje budowanie społeczeństwa obywatelskiego, a tym samym oddziałuje na ograniczenie występowania zagrożeń społecznych; polityka państwa jak i również priorytety Unii Europejskiej mogą mieć na celu przeciwdziałanie zagrożeniom społecznym w sposób systemowy.

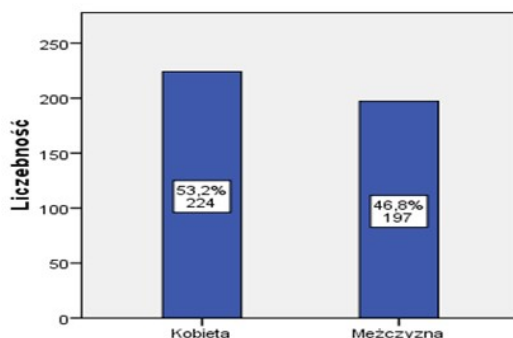
Myślę, że jednym z elementów tego przeciwdziałania jest udział w kulturze; lokalne inicjatywy na rzecz kultury aktywizują społeczeństwo i pozwalają niwelować skutki zagrożenia społecznego; zagrożenia społeczne mieszkańców gminy Wierzbica decydują o formach uczestnictwa w kulturze. Za zmienną niezależną przyjęto zagrożenia społeczne. Wskaźnikami tej zmiennej były: wiek osób zagrożonych społecznie, przynależność do grupy zagrożonej społecznie (opuszczający zakład karny, rodziny patologiczne itp.), warunki materialne i mieszkaniowe, skutki zagrożeń społecznych: osobiste, społeczne, ekonomiczne, bezrobocie, liczebność rodzin, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania, brak wyboru szkoły, brak zinstytucjonalizowanych placówek kultury. Za zmienną zależną przyjęto uczestnictwo w kulturze badanej grupy mieszkańców Wierzbicy. Wskaźnikami tej zmiennej były: animacja społeczno-kulturowa, udział w programach unijnych, instytucje pomocowe (pomoc materialna, pomoc osobista), oddolne inicjatywy na rzecz rozwoju małych miejscowości, rozwój ekonomii społecznej, doradztwo i poradnictwo dla grup zagrożonych społecznie. W badaniach empirycznych posłużyłam się metodą sondażu diagnostycznego oraz metodą biograficzną, technikami: ankietą, wywiadem narracyjnym, analizą dokumentów; narzędziami badawczymi: kwestionariuszem ankiety dla mieszkańców środowiska wiejskiego. Analiza potrzeb kulturalnych i uczestnictwo w kulturze mieszkańców Gminy Wierzbica (opracowanie autorskie). Indywidualna diagnoza zagrożeń społecznych mieszkańców. (opracowanie autorskie); kwestionariuszem wywiadu z pracownikami instytucji zajmujących się statutowo aktywizacją osób zagrożonych społecznie w Wierzbicy. Działania kulturalne na rzecz wychodzenia z zagrożenia społecznego mieszkańców Gminy Wierzbica. (opracowanie autorskie); dokumentacją uzyskaną z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej,

Gminnego Ośrodka Kultury, Policji, Urzędu Gminy, Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu Filia w Wierzbicy.

Analiza i interpretacja wyników badań własnych

Uczestnictwo w kulturze mieszkańców gminy Wierzbica w świetle badań

Kultura umożliwia identyfikację ze wspólnotą lokalną, regionalną i narodową. Głównym celem badań było zebranie materiału niezbędnego do określenia preferencji mieszkańców, co do sposobu spędzania czasu wolnego i czynników oddziałujących na codzienne życie mieszkańców. Badaniom poddano między innymi czas wolny, jaki mieszkańcy poświęcają na kulturę, ich aktywność kulturową, potrzeby związane z kulturą oraz indywidualną diagnozę zagrożeń społecznych mieszkańców. Płeć respondentów prezentuje wykres 1.

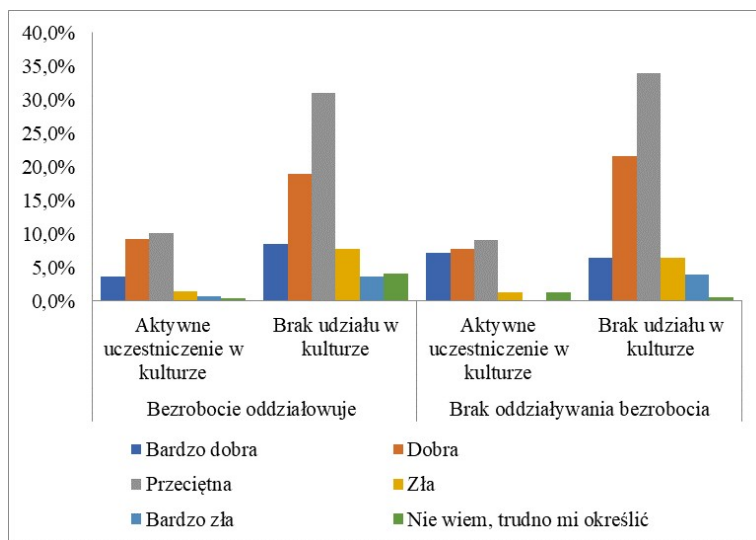
Wykres 1: Płeć respondentów

Badaniami objęto grupę 421 osób, w tym 224 kobiety i 197 mężczyzn. Mężczyźni stanowili 46,8% respondentów, kobiety zaś 53,2%. Badania prowadzono w różnych miejscach Wierzbicy. Ich część była aranżowana w zakładach pracy, inne w domach respondentów lub w bezpośrednich losowych przypadkach. Rozdano ponad 600 egzemplarzy kwestionariuszy ankiet, z czego zebrano 421 wypełnione ankiety. Nie wszystkie grupy współpracowały z badającą. Najwięcej trudności sprawiała grupa pracowników okolicznych firm. Badaniami objęto tam 120 pracowników, zatrudnionych na stanowiskach produkcyjnych. Miałam możliwość wejścia na teren zakładów i rozmawiać z osobami, które zostały objęte badaniami. Mimo wizyt i rozmów z pracownikami w ciągu 1 miesiąca odebrano zaledwie 56 ankiet. Najwięk-

sze zainteresowanie i chęć współpracy wykazywali niepracujący mieszkańcy gminy, bezrobotni, emeryci i renciści.

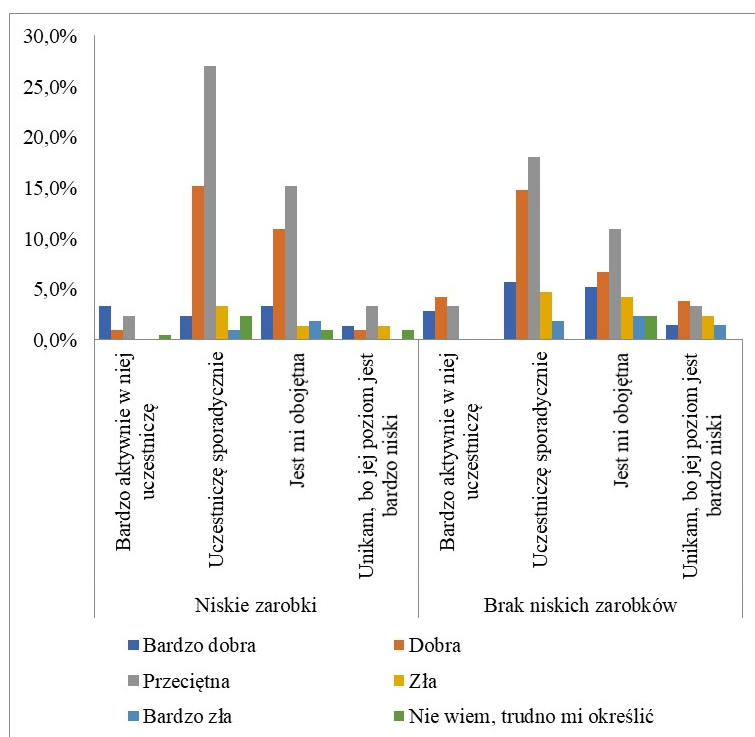
***Analiza porównawcza zależności
pomiędzy zagrożeniami społecznymi mieszkańców Wierzbicy
a ich udziałem w życiu kulturalnym***

Poniżej zaprezentowano zależności pomiędzy zagrożeniami społecznymi mieszkańców gminy Wierzbica a ich udziałem w kulturze. Zostały postawione i zweryfikowane hipotezy dotyczące współzależności takich zjawisk jak: bezrobocie, niskie zarobki i udział w kulturze. Zastosowano test niezależności chi-Kwadrat χ^2 . Poniżej scharakteryzowano zjawisko bezrobocia w kontekście uczestnictwa w kulturze. W celu weryfikacji hipotezy przeprowadzono obliczenia testem chi Kwadrat. Analiza wykazała że w grupie badanych, u których bezrobocie oddziałuje na życie sytuacja materialna rodziny nie oddziałuje na aktywne uczestniczenie w życiu kulturalnym $\chi^2(5) = 6,14$; $p = 0,293$. Jednak w przypadku badanych, którzy nie czują, aby bezrobocie oddziaływało na ich życie, aktywne uczestniczenie w życiu kulturalnym zależało od sytuacji materialnej $\chi^2(5) = 13,31$; $p = 0,021$. Siła związku pomiędzy uczestnictwem w życiu kulturalnym a sytuacją rodzinną była umiarkowana, miara V Cramera wyniosła 0,3 (wykres 2).

Wykres 2: Oddziaływanie bezrobocia na uczestnictwo mieszkańców Wierzbicy w życiu kulturalnym

Analizie poddano sytuację materialną respondentów nisko zarabiających i jej oddziaływanie na uczestnictwo mieszkańców Wierzbicy w życiu kultury lokalnej. W grupie badanych, na których życie oddziałują niskie zarobki, uczestniczenie w życiu kulturalnym zależy istotnie od sytuacji materialnej $\chi^2(15) = 38,76$; $p < 0,001$. Siła związku pomiędzy badanymi zmiennymi była niska, miara V Kramera wyniosła 0,25. Analogiczny wynik wyszedł w przypadku respondentów, którzy mają dobre zarobki $\chi^2(15) = 25,38$; $p = 0,045$, lecz siła związku pomiędzy tymi zmiennymi w prezentowanej grupie była mniejsza, miara V Kramera wyniosła 0,2. W obydwu grupach uczestniczenie w życiu kultury lokalnej zależy od sytuacji materialnej badanych (wykres 3).

Wykres 3: Sytuacja materialna grup nisko zarabiających a uczestnictwo mieszkańców Wierzbicy w życiu kultury lokalnej

Udział w kulturze grup zagrożonych społecznie

Sytuacja materialna grup dotkniętych bezrobociem oddziałuje na uczestnictwo mieszkańców w różnych formach aktywizacji kultury.

W celu weryfikacji hipotezy przeprowadzono serię analiz testem chi Kwadrat. W grupie respondentów, u których bezrobocie oddziałuje na życie, sytuacja materialna rodziny istotnie oddziałuje na częstość uczestniczenia w spektaklach $\chi^2(5) = 11,12$; $p = 0,049$. Siła związku pomiędzy sytuacją materialną a uczestnictwem w spektaklach była umiarkowana, miara V Cramera wyniosła 0,35. Analogiczny wynik uzyskano w grupie respondentów, na których bezrobocie nie miało żadnego wpływu. W ich przypadku uczestnictwo w spektaklach zależało od sytuacji materialnej rodziny $\chi^2(5) = 13,87$; $p = 0,016$. Siła tego związku była niska, miara V Cramera wyniosła 0,21. Dalsza analiza wykazała, że w grupach, na które oddziałuje bezrobocie nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w wystawach plastycznych $\chi^2(5) = 3,05$; $p = 0,692$. Podobny wynik stwierdzono w grupie, na którą bezrobocie nie oddziaływało $\chi^2(5) = 9$; $p = 0,109$.

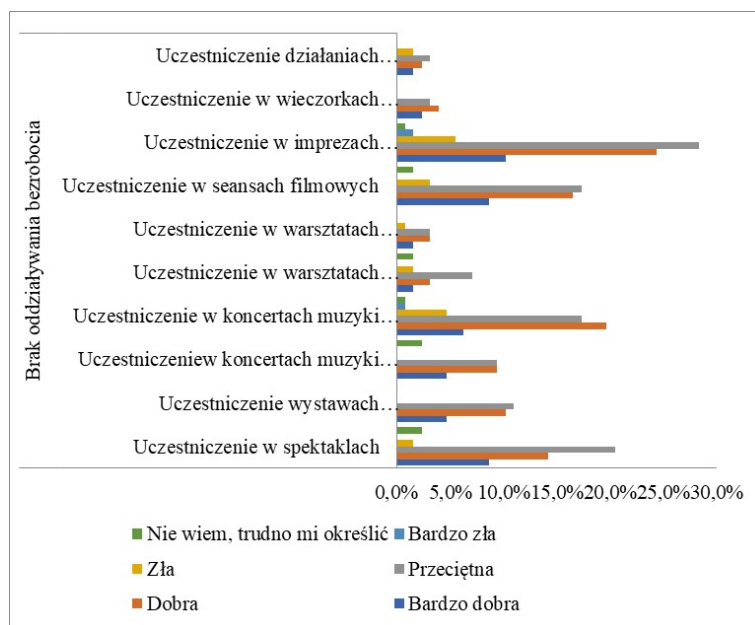
W grupie ankietowanych, na których bezrobocie oddziałuje, nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w koncertach muzyki poważnej $\chi^2(5) = 1,54$; $p = 0,908$. Podobny wynik osiągnięto w grupie, na którą bezrobocie nie oddziaływało $\chi^2(5) = 10,77$; $p = 0,056$. W grupie badanych, na których wpływa bezrobocie, nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w koncertach muzyki rozrywkowej $\chi^2(5) = 4,87$; $p = 0,432$. Podobny wynik uzyskano w grupie, na którą bezrobocie nie oddziaływało $\chi^2(5) = 12,66$; $p = 0,072$.

Dalsza analiza wykazała, że w grupie respondentów, na których oddziałuje bezrobocie, nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w warsztatach plastycznych $\chi^2(5) = 4,18$; $p = 0,524$. Natomiast w przypadku badanych, na których bezrobocie nie oddziaływało, okazało się, że sytuacja materialna rodziny wpływa na uczestnictwo w warsztatach plastycznych $\chi^2(5) = 12,39$; $p = 0,030$. Siła związku pomiędzy zmiennymi była niska, miara V Cramera wyniosła 0,194.

Kolejne wyniki pokazały, że w grupie badanych, na których oddziałuje bezrobocie, nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w warsztatach muzycznych $\chi^2(5) = 6,14$; $p = 0,239$. U respondentów, na których bezrobocie nie oddziaływało, okazało się, że sytuacja materialna rodziny istotnie wpływa na uczestnictwo w warsztatach muzycznych $\chi^2(5) = 14,36$; $p = 0,013$. Siła związku pomiędzy zmiennymi była niska, miara V Cramera wyniosła 0,21.

Analizując kolejne dane stwierdzono, że nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w seansach filmowych $\chi^2(5) = 9,73$; $p = 0,083$. Podobny wynik osiągnięto w grupie, na którą bezrobocie nie oddziaływało $\chi^2(5) = 9,37$; $p = 0,095$. W grupie dotkniętych bezrobociem nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w imprezach plenerowych $\chi^2(5) = 6,9$; $p = 0,228$. Podobny wynik uzyskano w grupie, na którą bezrobocie nie oddziaływało $\chi^2(5) = 9,43$; $p = 0,093$.

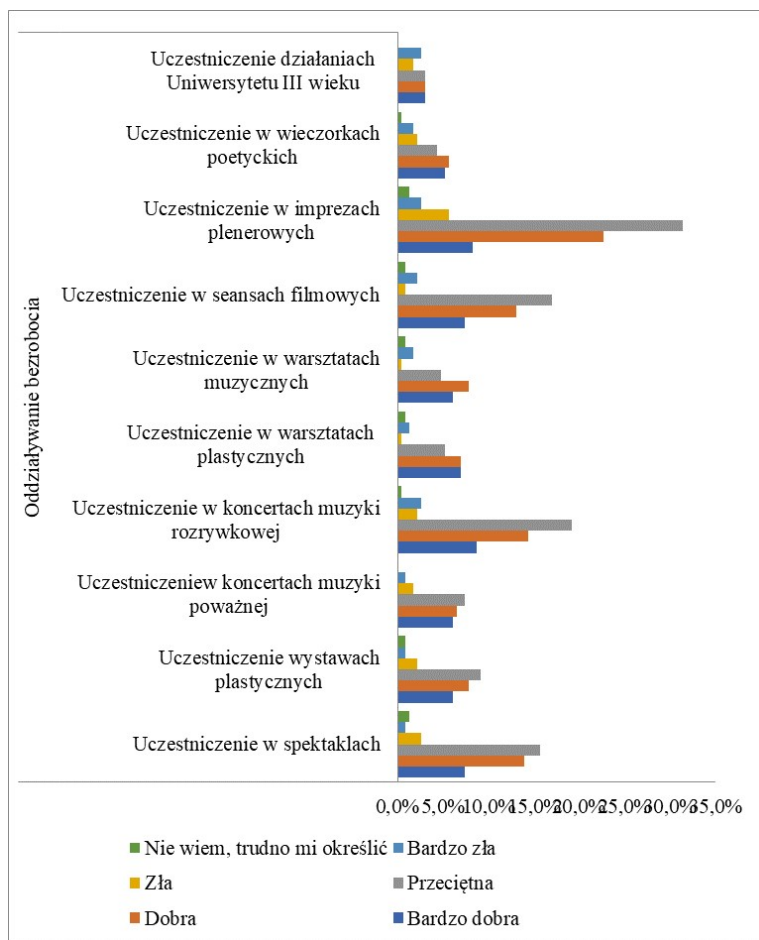
Analizowane dane pokazują, że w grupie ankietowanych, na których oddziałuje bezrobocie nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w wieczorkach poetyckich $\chi^2(5) = 1,2$; $p = 0,945$. Natomiast w przypadku respondentów, na których bezrobocie nie oddziaływało okazało się, że sytuacja materialna rodziny wpływa istotnie na uczestnictwo w wieczorkach poetyckich $\chi^2(5) = 13,41$; $p = 0,02$. Siła związku pomiędzy zmiennymi była niska, miara V Cramera wyniosła 0,2.

Wykres 4: Grupa nie dotknięta bezrobociem

Ostatnia analiza wykazała, że w grupie respondentów, na których wpływa bezrobocie nie ma związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny a uczestnictwem w działaniach Uniwersytetu Trzeciego wieku $\chi^2(5) = 2,28$; $p = 0,810$. W przypadku badanych, na których bezrobocie nie od-

działywało okazało się, że sytuacja materialna rodziny istotnie oddziałuje na uczestnictwo w działaniach Uniwersytetu Trzeciego Wieku $\chi^2(5) = 17,08$; $p < 0,01$. Siła związku pomiędzy zmiennymi była niska, miara V Cramera wyniosła 0,23 (wykresy 4 i 5).

Wykres 5: Grupa dotknięta bezrobociem

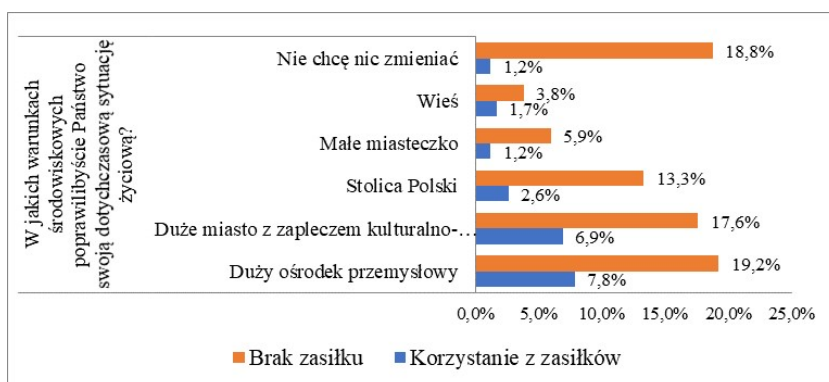
Zagrożenia społeczne mieszkańców Wierzbicy a formy pomocy ze strony państwa – analiza porównawcza

Przystępując do kolejnych analiz podkreślono zależność pomiędzy miejscem zamieszkania grup zagrożonych społecznie a poprawą sytuacji życiowej dla grup, na których życie oddziałuje bezrobocie, niskie zarobki i korzystają

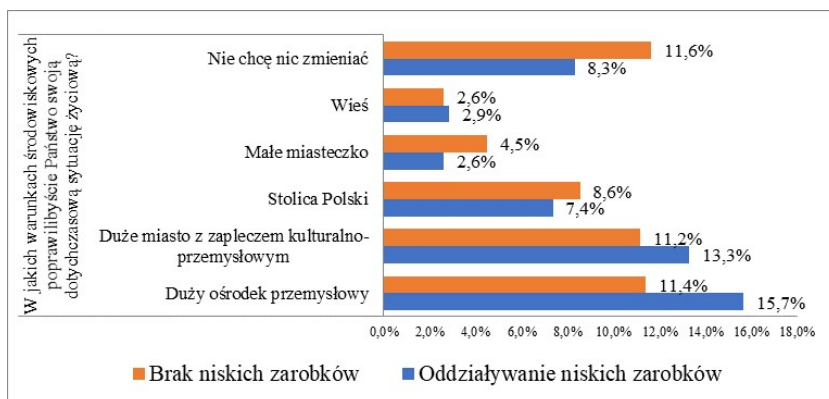
nie z zasiłków. W celu weryfikacji hipotezy przeprowadzono analizę testem chi Kwadrat. Wykazała ona, że istnieje istotny związek pomiędzy oddziaływaniem bezrobocia a chęcią poprawy wybranych warunków środowiskowych życia $\chi^2(5) = 41,72$; $p < 0,001$. Siła związku pomiędzy tymi zmiennymi była umiarkowanie silna, miara V Cramera wyniosła 0,32. Dalsza analiza wykazała również istotny wynik, sytuacji życiowej respondentów z korzystaniem z zasiłków dla bezrobotnych $\chi^2(5) = 21,09$; $p < 0,001$, siła związku pomiędzy zmiennymi była niska, miara V Cramera wyniosła 0,22. Test chi kwadrat nie wykazał zależności poprawy sytuacji życiowej z odczuciem oddziaływania niskich zarobków $\chi^2(5) = 8,51$; $p = 0,130$ (wykresy: 6, 7, 8).

Wykres 6: Poprawa sytuacji życiowej respondentów a oddziaływanie bezrobocia

Wykres 7: Poprawa sytuacji życiowej respondentów a korzystanie z zasiłków

Wykres 8: Poprawa sytuacji życiowej respondentów a ich niskie zarobki

Przeprowadzona analiza wyników badań dała podstawę do weryfikacji założonych hipotez.

H1. Udział w kulturze mieszkańców Wierzbicy oddziałuje na wszystkie sfery zagrożeń społecznych. Celem weryfikacji tej hipotezy, dokonano analizy wpływu bezrobocia i niskich zarobków na uczestniczenie w życiu kulturalnym, sytuacji materialnej grupy bezrobotnych mieszkańców, na których oddziałują niskie zarobki, zbadano ich wpływ na uczestniczenie w życiu kultury lokalnej. Przeanalizowano wykształcenie badanych, na których oddziałuje bezrobocie, niskie zarobki i ich związek z aktywnym uczestnictwem w życiu kulturalnym. Hipoteza potwierdziła się. Z uzyskanych danych można wnioskować, że udział w kulturze związany jest z wieloma czynnikami: wykształceniem respondentów, które jest bardzo widocznym czynnikiem, sytuacją materialną rodziny, bezrobociem, niskimi zarobkami. W grupie badanych, u których bezrobocie oddziałuje na życie, sytuacja materialna rodziny nie wpływa na aktywne uczestniczenie w życiu kulturalnym. Jednak w przypadku respondentów, którzy nie czują tego, aby bezrobocie oddziaływało na ich życie, aktywne uczestniczenie w życiu kulturalnym zależało od sytuacji materialnej rodziny. Jeżeli chodzi o ankietowanych, nisko zarabiających uczestniczenie w życiu kulturalnym zależy od sytuacji materialnej. Analogiczny wynik wyszedł w przypadku badanych, którzy mają dobre zarobki. W obydwu grupach uczestniczenie w życiu kultury lokalnej zależy od ich sytuacji materialnej. Wykształcenie respondentów, na których oddziałuje bezrobocie jest związane z aktywnym uczestnictwem w życiu kulturalnym. Analiza wykazała, że w grupie ankietowanych, na których życie wpływały niskie zarobki oraz nie wpływały, aktywne uczestniczenie w życiu kulturalnym

zależało od wykształcenia badanych. Można zatem stwierdzić, że sytuacja materialna rodziny i wykształcenie respondentów oddziałują na ich uczestnictwo w kulturze lokalnej.

H2. Grupy zagrożone społecznie mają mały udział w kulturze i nie widzą związku pomiędzy sytuacją, w której się znajdują a aktywnym w niej udziałem. Dla weryfikacji tej hipotezy przeanalizowano sytuację materialną grup, na które oddziałuje bezrobocie i niskie zarobki oraz ich wpływ na uczestnictwo w różnych formach aktywizacji kultury. Można stwierdzić zatem, że sytuacja materialna grup, na które oddziałuje bezrobocie, wpływa istotnie na częstotliwość uczestnictwa w spektaklach teatralnych, warsztatach muzycznych, wieczorkach poetyckich, działaniach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. U respondentów, na których życie wpływały niskie zarobki istniała istotna korelacja pomiędzy sytuacją materialną, a uczestniczeniem w wystawach plastycznych, koncertach muzyki poważnej, koncertach muzyki rozrywkowej, warsztatach plastycznych, warsztatach muzycznych, seansach filmowych, wieczorkach poetyckich, działaniach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Częściowo potwierdziła się hipoteza o małym udziale mieszkańców w kulturze wyższej, określiły się preferencje mieszkańców, ich aktywność kulturowa, potrzeby związane z kulturą. W grupie ankietowanych, na których wpływają bezrobocie i niskie zarobki, nie ma żadnego związku pomiędzy sytuacją materialną rodziny, bezrobociem a uczestnictwem w imprezach plenerowych. Imprezy plenerowe nie wymagają specjalnego przygotowania się, tak: jak wyjście do teatru, filharmonii czy też na koncert. Mają niezobowiązujący i co najważniejsze ogólnodostępny charakter. Imprezy tego typu skupiają wszystkie grupy społeczne bez względu na wiek i status materialny.

H3. Aktywny udział w kulturze implikuje budowanie społeczeństwa obywatelskiego, a tym samym oddziałuje na ograniczenie występowania różnorodnych form zagrożenia społecznego. W celu weryfikacji tej hipotezy zbadano zależności pomiędzy aktywnym uczestnictwem w kulturze, angażowaniem się mieszkańców w życie polityczne gminy a wpływem bezrobocia i niskich zarobków na ich funkcjonowanie. Dalej poddano weryfikacji możliwość decydowania o kwestiach istotnych dla społeczności lokalnej a oddziaływaniem bezrobocia i niskich zarobków na życie respondentów. Kolejną istotną kwestią badawczą była motywacja do uczestniczenia w kulturze i wpływ bezrobocia oraz niskich zarobków badanych. Hipoteza potwierdziła się. Z uzyskanych danych można wnioskować, że aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym nie zależy od wpływu bezrobocia i niskich zarobków na życie natomiast angażowanie się w życie polityczne gminy również nie zależy od wpływu niskich zarobków i bezrobocia na codzienne funkcjonowanie. Aktywny udział

w kulturze implikuje budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Oddziaływanie bezrobocia i niskich zarobków nie było związane istotnie z chęcią, jako jedyną motywacją do uczestnictwa w kulturze, z motywacją jako chęcią dorównania tym, co w kulturalnym życiu uczestniczą, z dostępnością środków finansowych oraz z darmowym dostępem do organizowanych w gminie imprez. Można zatem stwierdzić, że aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym nie zależy od wpływu bezrobocia i niskich zarobków na życie natomiast oddziaływanie bezrobocia i niskich zarobków, związane jest z uczestnictwem w kulturze wynikającej z potrzeby.

H4. Polityka państwa jak i również priorytety Unii Europejskiej, mają na celu przeciwdziałanie zagrożeniom społecznym w sposób systemowy. Jednym z elementów tego przeciwdziałania jest udział w kulturze. Weryfikując powyższą hipotezę przeanalizowano zależność między oddziaływaniem bezrobocia na życie i niskich zarobków a formą pomocy ze strony państwa; między miejscem zamieszkania grup zagrożonych społecznie a poprawą sytuacji życiowej dla grup, na których życie wpływa bezrobocie, niskie zarobki i pobieranie zasiłków. W drugim przypadku hipoteza potwierdziła się. Analiza wykazała, że istnieje istotny związek pomiędzy oddziaływaniem bezrobocia a chęcią poprawy warunków środowiskowych życia ankietowanych. Hipoteza potwierdziła brak zależności pomiędzy oddziaływaniem bezrobocia i niskich zarobków na życie a wyborem instytucji, najbardziej pomocnej w procesie wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej. Spośród 221 respondentów ogółem, 137 osób, na których oddziałuje bezrobocie i 102 osoby, na które wpływają niskie zarobki stwierdziły, że najbardziej pomocną instytucją w procesie wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy. Kolejne instytucje, wspierające mieszkańców, to Urząd Gminy i Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu – Filia w Wierzbicy. Można zatem stwierdzić, że polityka państwa, ma na celu przeciwdziałanie zagrożeniom społecznym w sposób systemowy.

H5. Lokalne inicjatywy na rzecz kultury aktywizują społeczeństwo i pozwalają niwelować skutki zagrożenia społecznego. Celem weryfikacji tej hipotezy, dokonano analizy lokalnych inicjatyw na rzecz kultury w odniesieniu do osób, na których życie ona wpływa bądź nie, ale też istotę stanowiło bezrobocie i niskie zarobki. Hipoteza potwierdziła się częściowo w odniesieniu do 44 osób (10,5%), na które oddziałuje bezrobocie i 84 osób (20,0%), na których bezrobocie nie ma żadnego wpływu. W gminie Wierzbica przykładą się dużo wagi do animowania czasu wolnego mieszkańców, którzy są na bieżąco informowani o imprezach kulturalnych. Z badań wynika, że uczucie wyizolowania nie zależy istotnie od wpływu bezrobocia i niskich zarobków

na życie badanych. Bezrobotni i nisko zarabiający nie czują się marginalizowani przez władze. Gmina dysponuje siecią wsparcia, która jest niezwykle pomocna w procesie wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej. Kultura odgrywa istotną rolę w walce z zagrożeniami społecznymi. Duża świadomość społeczeństwa, wiedza na temat możliwości wsparcia przez instytucje społeczne pozwalają zapobiegać i niwelować skutki wielu niepożądanych zagrożeń społecznych.

H6. Pogarszająca się sytuacja materialna mieszkańców środowiska wiejskiego decyduje o formach uczestnictwa w kulturze. W celu weryfikacji tej hipotezy zbadano zależności, pomiędzy najczęściej występującymi zagrożeniami społecznymi respondentów a wybranymi formami uczestnictwa w kulturze. Związek między wpływem bezrobocia i niskich zarobków a formami uczestnictwa w życiu kulturalnym wykazał, że najpopularniejszą formą było oglądanie telewizji. Preferowanie tej formy spędzania wolnego czasu wskazało 123 osoby tj. 29,2% dla grupy bezrobotnych i 105 osób tj. 24,9% dla grupy z oddziaływaniem niskich zarobków. Niewiele mniej popularne wśród ankietowanych są jarmarki i festyny – 56 osób tj. 13,3% dla grupy bezrobotnych, 39 osób tj. 9,3% dla grupy z oddziaływaniem niskich zarobków. Hipoteza potwierdziła się, mimo braku wyraźnych zależności z pozostałymi formami uczestnictwa w kulturze. Pogarszająca się sytuacja materialna mieszkańców gminy, decyduje o formach uczestnictwa w kulturze. Respondenci wybrali te formy uczestnictwa w kulturze, które nie wymagają środków własnych i są ogólnodostępne. Brak środków finansowych jest poważnym problemem, niezwykle istotnym dla obecnej sytuacji mieszkańców gminy, którzy borykają się z dużym bezrobociem i innymi trudnościami, z tym związanym. Brak pieniędzy i wszelkie ograniczenia z tego tytułu, nie powinny określać rezygnacji z kultury lub wywoływać niechęci uczestnictwa w niej. Może być to tylko rezygnacja z pewnych form kultury, wymagających własnych nakładów finansowych. Pozwala to między innymi na wskazanie tych działań kulturalnych, które powinny być szczególnie wspierane przez władze samorządowe na terenie prezentowanej gminy. Przyjęcie na podstawie badań empirycznych hipotez roboczych, jest przesłanką do potwierdzenia prawdziwości hipotezy głównej, że: Udział w kulturze odgrywa istotną rolę w przeciwdziałaniu zagrożeniom społecznym.

Wnioski

1. Przyczyną zagrożeń społecznych była trudna sytuacja materialna, a co za tym idzie brak możliwości utrzymania rodziny i zapewnienia jej podstawowych dóbr.

2. Podmioty odpowiedzialne za organizację życia kulturalnego Wierzbicy w ocenie respondentów to władze gminy, Gminny Ośrodek Kultury, świetlice wiejskie i sami mieszkańcy.
3. Na codzienne życie mieszkańców środowiska wiejskiego najbardziej negatywnie wpływają: bezrobocie, niskie zarobki, zubożenie i alkoholizm.
4. Na aktywne uczestnictwo w kulturze oddziałuje darmowy dostęp do organizowanych imprez kulturalnych, dostępność środków finansowych, motywacja i potrzeba udziału w życiu kulturalnym gminy.
5. Przeprowadzone badania potwierdziły istnienie zależności między sytuacją ekonomiczną i środowiskową mieszkańców gminy a ich uczestnictwem oraz aktywnością w życiu kulturalnym.
6. Preferencje respondentów, co do sposobu spędzania czasu wolnego zostały wyraźnie określone. Były to: udział w festynach, oglądanie telewizji i słuchanie muzyki.
7. Instytucje, do których mogą zwrócić się ankietowani w trudnej sytuacji życiowej to: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, krewni, Powiatowy Urząd Pracy i Urząd Gminy w prezentowanej przez nas miejscowości.
8. Wydarzenia kulturalne w gminie, które badani uważają za ciekawe i potrzebne to: dożynki gminne, festyny rodzinne, imprezy w Ochotniczej Straży Pożarnej.
9. Przeprowadzone badania potwierdziły istnienie zależności między aktywnym uczestnictwem w kulturze jako skuteczną formą przeciwdziałania zagrożeniom społecznym.

Zakończenie

Kultura jest dobrem szczególnego rodzaju – ponadjednostkowym i ponadczasowym, przynoszącym pożytek ogółowi, choć uczestnictwo w niej – bierne i czynne – jest aktem indywidualnym. Umożliwia identyfikację ze wspólnotą lokalną, regionalną oraz narodową, stanowi spoiwo więzi społecznych, równoważę i kompensuje przemiany, jakie przynosi rozwój technologii i procesy globalizacji. Udział w kulturze sprzyja integracji oraz wsparciu społecznemu, co ułatwia wychodzenie z zagrożeń społecznych. Rozmiar działań kultury oddziałuje na zmniejszenie lub likwidację zagrożeń społecznych wśród badanych respondentów. Włączenie mieszkańców w aktywne życie społeczne i kulturalne ma służyć rozwojowi i integracji wsi.

Do najważniejszych problemów społecznych występujących na terenie badanej gminy zalicza się bezrobocie, które oddziałuje bezpośrednio na obniżenie stopy życia rodziny i poszczególnych jej członków. Bezrobocie stanowi

jedno z najpoważniejszych, negatywnych zjawisk społecznych. Utrata pracy jest czynnikiem powodującym występowanie zagrożeń społecznych. Trudna sytuacja materialna, a co za tym idzie brak możliwości utrzymania rodziny i zapewnienia jej podstawowych dóbr, inne czynniki ekonomiczne, takie jak: problemy mieszkaniowe, wzrost kosztów utrzymania i kształcenia, nie ułatwiają życia respondentom. Stała praca i jej utrzymanie to sprawa priorytetowa dla każdej rodziny. Mimo silnej pauperyzacji ankietowani odczuwali potrzebę udziału w kulturze. Biorąc pod uwagę realizację potrzeb niższego rzędu, związanych z codziennymi wydatkami konsumpcyjnymi gospodarstw domowych ma to duże znaczenie, gdyż nie przewartościowały się w tym wypadku hierarchie potrzeb i wydatków mieszkańców gminy. Są zatem potrzeby udziału w kulturze, które powinno się pobudzać i rozwijać, stosując odpowiednią politykę społeczną poprzez systematyczne jej upowszechnianie i ogólny dostęp. Ważne moim zdaniem są tutaj oczekiwania i propozycje respondentów w tym zakresie. Respondenci borykają się z poważnymi zagrożeniami społecznymi.

Rozwiązywanie problemów społecznych i socjalnych mieszkańców, należy do władz gminy i podlegających im podmiotom. To władze decydują o środkach na pomoc społeczną socjalną i profilaktyczną, związaną z bezrobociem, ubóstwem i innymi zagrożeniami społecznymi. Na terenie badanej gminy Wierzbica działają różne instytucje wspierające rodzinę, do których mogą zwrócić się osoby pozostające w trudnej sytuacji życiowej. Największą jednostką stanowi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Wspiera badanych w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb umożliwiających funkcjonowanie, w warunkach odpowiadających godności człowieka. Działania tego ośrodka ukierunkowane są na pomoc rodzinom w trudnej sytuacji życiowej i finansowej, integrację ze środowiskiem osób zagrożonym wykluczeniem społecznym, pomoc socjalną i wiele innych działań z tym związanych. Ważną instytucją, pomagającą rodzinie jest Powiatowy Urząd Pracy – filia w Wierzbicy oraz Miejscowy Urząd Pracy szkolący niewykwalifikowanych pracowników, kierujący na sezonowe i interwencyjne prace, dający szansę zarobków. Urząd Gminy jako władza ustawodawcza tworzy różne programy wsparcia i integracji społecznej, korzystając systematycznie z środków Unii Europejskiej.

Bibliografia

- Frindt, A. (2005). *Czy warto być dorosłym?: społeczno-kulturowe uwarunkowania pojęcia dorosłości w świadomości młodzieży wielkomejskiej*. Warszawa: ŻAK.

- Jarosz, M. (1984). *Nierówności społeczne*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Jegier, A. (red.). (2013). *Rodzice, nauczyciele, media: kto ponosi odpowiedzialność za wychowanie i edukację*. Warszawa: Difin.
- Przeclawska, A. Wilkomirska, A. (2010). *Między nieuchronnością a możliwością – wychowanie w warunkach zmian*. Warszawa: UW.
- Tyszka, A. (2004). Dziedzictwo kultury jako dowód tożsamości. W: S. Bednarek, E. Repsch (red.). *dukacja kulturowa dzieci i młodzieży szkolnej. Koncepcje i propozycje*. Wrocław: Silesia.

Correspondence concerning this paper should be addressed to Dr. habil. Jolanta Karbowniczek – Professor and Chair of The Department of Education and Early Childhood Development at The Jesuit University Ignatianum in Cracow, Poland.

E-mail: jkarbow@poczta.onet.pl